

Modern Demokrasilerde Yeni Politik Seçkinler: Think Tanklar ve Politikadaki Rollerini

Fatih Keskin
fatkeskin@yahoo.com

New Political Elites in Modern Democracies: Think Tanks and Their Roles in Politics

Abstract

The activities and influences of consultants and experts in the field of politics have been under debate since the post-war era. On one side of the debates is pluralism, while on the other is the new elites theory based on power elite network partially criticising pluralism. When the power elite network is compared with pluralism, it presents a more explanatory framework on think tanks and their roles as political consultancy institutions.

Keywords: Think tanks, Political Consulting, Pluralist Theory, New Elites

JEL Classification Codes: P16, L1, M3

Özet

Danışmanların ve uzmanların politik alandaki faaliyetleri ve etkileri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir tartışmaya dönüşmüştür. Bu tartışmanın bir kolunu çoğulcu teori, diğer kolunu ise, çoğulculuğu kısmi bir biçimde eleştiren iktidar seçkinleri ağı içindeki yeni seçkinler teorisi oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, çoğulculukla karşılaştırıldığında, politik danışmanlık kurumları olarak think tanklar ve rolleri üzerine daha açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Think Tank, Politik Danışmanlık, Çoğulcu Yaklaşım, Yeni Seçkinler

1. Giriş

Danışmanların ve uzmanların politik alandaki faaliyetleri ve etkileri yeni bir inceleme konusu değildir. Platon'un filozof kral'ından bu yana, gerek siyasal düşünce gerekse siyaset bilimi incelemelerinde entelektüellerin konumu, bilginin kapitalist toplumsal örgütlenmenin meşruluğunu kurmaktaki ayrıcalıklı yeri, teknokrat ve bürokratların siyasal sistem içinde vaziyet alış biçimleri ve uzmanlıklarıyla öne çıkan politik seçkinlerin gücü konularında yapılagelen çalışmalar, politik ilişkilerin yeniden üretilmesinde uzmanlık bilgisinin giderek artan ağırlığına işaret etmektedir. Ancak bu ve benzeri konular, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra; kamu hizmetlerindeki bilimsel danışmanlığın boyutlarının ve işlevlerinin artması, politik danışmanlığın kurumsallaşması ve ticarileşmesi, politik aktörlerin kamusal işlevlerini yerine getirirken daha sık bilimsel olduklarını iddia ettikleri önerilerle hareket etmelerinden sonra çok taraflı bir tartışmaya dönüşmüştür.

Politik danışmanlığa ve uzmanlık bilgisinin sistem için kurucu önemine ilişkin yürütülen tartışmalar genel olarak çoğulcu gelenekten türetilmiştir. Amerikan siyaset/siyasal iletişim bilimi ya da bilimlerinde egemen yaklaşım olan çoğulcu teori, politik iktidarın ele geçirilmesini temel sorun olarak merkezileştirmiş, rakip halindeki farklı politik güçlerin mücadelesini ve bu mücadelenin politik temsil üzerindeki etkilerini vurgulamış, uzmanları ise konulmuş hedefler için alternatif araç kullanımının verimliliği ve etkinliği konularında danışmanlık hizmeti yapan kişiler olarak tanımlamıştır. Bu bakış açısına göre, politik hedeflerin gerçek anlamda formüle edilmesi biçimsel olarak seçilen ya da atanan politik karar vericilere bırakılmaktadır (Fischer, 1990; Clemons ve McBeth, 2001). Politikacı ile danışman/uzman arasındaki rol farklılığının altını çizen çoğulcu yaklaşım, bilimsel uzmanı, nesnel veriler sunarak politik karar vericilerin amaçlarına ulaşabilmeleri için en etkin yolu kullanmalarına olanak tanıyan ve iyice karmaşıklaşan toplumsal ilişkileri düzenlemekle sorumlu olan politikacıların içine düşebilecekleri zorluklardan kurtulmalarına yardımcı olan kişi olarak kabul etmektedir. Bilimin "tarafsız" ve "güvenilir" verilerinden ve araştırma yöntemlerinden yararlanan bu uzmanlar; yeterli bilgi ve kaynağa sahip olmadan politikacıların vermeleri gereken ani karar durumlarının artması, toplumun herhangi bir alanında doğabilecek rahatsızlığın kısa süre içinde diğer alanlara yayılabileceği olasılığının bulunması ve planlamaların daha büyük bir önem kazanması ile politik güç edinmişlerdir (Morkel, 1967). Politikacıların toplumsal sorunları çözmek için her türlü bilgi donanımına sahip olmaları gerektiğini tespit eden çoğulculuk, bilimsel danışmanlığın politikacıyı, gerçeği olduğu gibi görmesini engelleyen yanlış tasarımlardan, ön yargılardan ve tabulardan kurtarmayı amaçladığını belirtir. Bu çerçevede danışmanlar politikacının "gerçeklik bilincini yükselttiği" gibi, keyfi isteklerini ve çıkarlarını denetler, akla ve bilime dayalı kararların alınmasını sağlar ve bu kararlarda da tüm farklı görüşlerin temsil edildiğini takip eder (Morkel, 1967: 28).¹

Çoğulcu yaklaşıma göre politik danışmanlar, yönetenlere, herhangi bir karar için baskı yapamaz ve alternatif olanakları onlardan gizleyemez. Yapılan bilimsel analizler politikacının karar verme özgürlüğünü hiçbir koşulda ortadan kaldırmaz ancak seçim yapmasını kolaylaştıracak olasılıkları daraltır. Karl Jaspers'ın sözleriyle bilim, "taraf olmaktan çok, açıklık ve karar verme gücü sağlayarak gelecekteki politik eylemlere etkide bulunmak ister" (Aktaran Morkel, 1967: 47). Buna karşılık politikacılar da, politik hedeflerini oluştururken bilimsel danışmanlarını tartışmalardan dışlayamaz ve onlara danışmayı alışkanlık haline getirir. Roller arasındaki ayırım üzerinde duran bu yaklaşım,

¹ - Morkel (1967), politik danışmanların bu görevlerini yerine getirirken önce sorunları tanımladıklarını, sonra sorunların çözümünü için eylem alanlarını çizdiklerini ve son olarak da eylemi açıklığa kavuşturduklarını ifade eder.

danışmanlık süreci içindeki temel sorunları; danışmanlık organizasyonun kurulması, süreç içinde kalitenin sağlanması, verimliliğin artırılması, iletişimin sadeleştirilmesi ve denetimin etkinleştirilmesi olarak tanımlarken, en büyük tehlike olarak da her iki alanın birbirlerinin sınırlarını ihlal etmelerini göstermiştir.

Modern demokrasilerde uzmanların politik gücünü güvence altına almak için çoğulcu yaklaşım, “düşünce pazarı” kurulmasını ve isteyen herkesin özgürce “ürününü” burada sergilemesine izin verilmesini şart koşar. “Düşünce pazarı”nın çoğulcu yapısının² çerçevesini ise toplumların ve politik yetki sahiplerinin güvenilir bilgiye duydukları ihtiyaç belirlemektedir (Ricci, 1993: 15). Yapıları gereği farklı stratejiler ve seçenekler üreten politik danışmanlık enstitüleri için bu “düşünce pazarı”nda yer alabilmek, ürünlerini farklılaştırarak duyurabilmek ve kamuoyunun ilgisini çekebilmek birincil öncelik haline gelmektedir.

Yukarıda anılan çoğulcu bakış açısından beslenen, (Neo-) Marksist yazımdan etkilenen ve çoğulcu yaklaşım ile Marksist ilgiyi buluşturmak isteyen³ isimlerin öncülüğünü yaptıkları bir diğer yönelim ise, çoğulculuğu kısmi bir biçimde eleştirirken, genel olarak politika süreçte “yeni seçkinlere” vurgu yapmaktadır (Fischer ve Forester, 1993; Gellner, 1995; Stone, Denham ve Garnett, 1998). Bu yazarlara göre politik danışmanlık kurumları, hegemonik denetimi sürdüren ve “iktidar seçkinleri” arasında uzlaşma sağlamayı amaçlayan örgütlerdir. Bu görüş, enstitülerin, iktidar seçkinleri için yeni politikalar ürettiğini ve politik eylemler içindeki sınıf çıkarlarını dönüştürmek için tartışmalardaki kavramları yeniden tanımladıklarını iddia etmektedir (Stone, Denham ve Garnett, 1998: 13-15). Bu yönelimde politik danışmanlar, özel sektörün enformasyon sistemini politik karar verme süreçleriyle birleştirme ve hükümet temsilcilerini genel politik eğilime dair fikirlerle ve özgül politik tahminlerle besleme görevini üstlenmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde düşünce kuruluşlarının politik alandaki yerlerini tayine yönelik incelemeler ışığında, bu kuruluşların politik sistem içinde kalıcılıklarına işaret etmeyi amaç edinen bu çalışma, sayıları her geçen gün artan politik danışmanlık kurumlarında çalışan uzmanların politik süreç içerisinde temel itici güce dönüştükleri bilgisini kuşbakışı betimlemeye çalışacaktır. Politik danışmanlar ve uzmanlar üzerine biriktirilen bilgi, politik söylemleri belirlemeye ve karar verme süreçlerinde kamuoyu/oylarından, politik partilerden bağımsız ve özerk hareket etmeye başlayan bu uzmanların, yeni bir politik seçkinler grubuna dönüştüğünün iddiasındadır. Akademisyenler, politik entelektüeller, etkin medya yöneticileri, parti temsilcileri ve bir uzmanlar grubundan oluşan politik danışmanlık kurumları, ABD’de 1960’larda, Avrupa’da 1970’lerde politik gündem içerisinde belirleyici olmaya başladıklarına ilişkin bilgi aktarımı giderek yaygınlaşmaktadır. Bu çalışma, politik danışmanlığın kurumsallaşmasını irdeleyebilmek için think tanklar ya da düşünce kuruluşları olarak adlandırılan kuruluşların etkinliklerini tarihsel bir süreç içinde betimlemeye çalışacak ve bu kurumları sorunlaştıran temel yaklaşımlar hakkında bilgi verecektir.⁴

2 - Çoğulculuk için ayrıca bkz (Clemons ve McBeth, 2001).

3 - William G. Domhoff, Thomas R. Dye, J.S. Peschek.

4 - Ivan Krastev (2001: 17-38) tarihsel olarak think tank tartışmalarının kurumsal düzeyde ve siyasa sürecine müdahale düzeyinde sürdürüldüğünü savunmaktadır. Krastev’e göre Kent Weaver (1989), James Smith (1991) ve Jim Mc Gann (2000) gibi birinci koldan gelenler, think tankların neden ve nasıl önemli hale geldiğini ve yine neden aralarından ancak bir kısmının önemli olduğunu araştırırlar. Aynı isimler, “kamusal siyasa” enstitülerinin, akademik araştırma merkezlerinden, hükümet araştırma birimlerinden ve lobi gruplarından farkını ortaya koymaya çalışırlar. Buna karşılık ikinci kolu temsil edenler, siyasa enstitülerini inceleyerek, “düşünceler nasıl siyasa sürecini etkiler?” sorusunun yanıtını ararlar (Hall, 1990; Sabatier, 1991; Hajer, 1993 ve Haas 1995).

2. Tarihsel Süreç İçinde Politik Danışmanlığın Kurumsallaşması: Think Tank Örneği

2.1. Yirminci Yüzyılın Başından 1950'lere Kadar

Think tank⁵ terimi ilk kez XX. yüzyılın başında, ABD'de “akılcı yönetim” fikrinin egemen olduğu bir dönemde (1901-1917) ortaya çıkmıştır. Bilimsel araştırmaların ve uzmanların yönetimi daha akılcı ve verimli kılacağına inanıldığı, ekonomi ve devlet aygıtı içinde planlamaya ve teknolojiye dayandırılması gereğinin sıklıkla vurgulandığı bu dönemde öne çıkan ya da çıkartılan “yönetim uzmanları”, politik yetki sahiplerine danışmanlık hizmeti vermeye başlamışlardır. Bu danışmanlık hizmeti, bir yandan yönetimi daha da akılcılaştırma hedefini taşıırken, diğer yandan da geleneksel sınıf birliklerinden ve çıkarlardan kaynaklanan çatışmalardan uzak duran üniversite eğitilmiş uzmanların “nesnel” bilgileri sayesinde toplumsal sınıflar arasındaki politik çatışmaların engellenmesini mümkün kılar.

XX. yüzyılın başında yönetim uzmanlarının oluşturdukları ilk danışmanlar,⁶ tavsiyelerini çoğunlukla tıp bilimi terminolojisinden yararlanarak gerçekleştirmiş, görevlerini de teşhis etmek, tedavi etmek ve toplumsal hastalıkları önlemek olarak tanımlamışlardır (Nimmo ve Combs, 1992: 106; Fischer, 1990). Ancak bilimsel uzmanların yanılmazlıklarına ve planlama aracılığıyla toplumsal düzen ve istikrarın sağlanabileceğine duyulan güven yine aynı dönemde ortaya çıkan uzman egemenliğinin seçilmiş politik kurumların meşruiyetini tehlikeye sokacağı endişesi ile birlikte gelişmiştir. Politika ile bilim alanları arasında bir ayırmadan çok, iç içe geçmenin olabileceği ve bu sürecin sonunda da teknokratların iktidarının kurulabileceği endişesi ilk kez Woodrow Wilson tarafından, 1912 yılındaki seçim kampanyasında dile getirilmiştir: “En büyük korkum sadece uzmanlardan kurulu bir hükümet. Tanrı bunu demokratik bir ülkede yasaklamıştır, onları görevlerinden almalıyız ve hükümeti, uzmanların üzerine getirmeliyiz” (Aktaran Nimmo ve Combs, 1992: 107).

Think tankların ilk kurumlaşma örnekleri tam da bu yıllarda; politik kanaat ve fikir oluşturma sürecinin, yönetimin toplumsal sorunları çözmek için geliştirdiği siyasalardan ayrı tutulması gerektiği fikrinin politikacılar tarafından paylaşıldığı (von Wulffen, 1996), bir dönemde ABD'de gerçekleşmiştir. 1907'de kurulan Russell Sage Foundation'ı, 1910'da Russell Foundation, 1911'de Carnegie Endowment ile Twentieth Century Fund ve 1916'da Hoover Institution izlerken, tüm enstitüler, politikanın dışında kalarak toplumsal sorunlara bilimsel araştırmalarla çözüm bulmayı amaçladıklarını duyurmuşlardı. “Gerçek araştırmalara dayalı akılcı politikalar üretmek ve politik iktidardan etkilenmeden toplumsal sorunlara ilişkin nesnel analizler” sağlayarak yönetimi akılcılaştırma söylemleri geliştirilmişti. Roosevelt'in bir danışmanının sözleriyle enstitüler, “iktidara, gerçeği makyajsız söylemeyi” amaç edinmişti.

5 - Think tank yerine kullanılacak bir başka terim üzerinde henüz uzlaşmamıştır. Amerikan literatüründe think tank yerine “Public Policy Research Institute” (Kamusal Siyasa Araştırma Enstitüsü) de kullanılmaktadır. William Safire think tankın “beyine, bir grup danışmanlara ya da özgül olarak hükümet ve savunma bağlantılı endüstriler için plan ve projeler üreten araştırma örgütlerine” atıfta bulunduğunu ifade etmiştir. 1950'lerde “ulusal ya da ticari sorunlara ilişkin çözüm önerileri ve fikirler veren araştırma enstitüleri ya da diğer komşu organizasyonları, yani disiplinlerarası bir araya getirilmiş uzmanlar takımı” olarak tanımlanan think tank, 1960'lı yıllarda “özel danışmanlar grupları” için kullanılmıştır. Kıta Avrupası'nda 1960'ların sonundan itibaren “Denkfabrik” (düşünce fabrikası) anlamına gelmiştir. 1967 tarihli SPIEGEL dergisinin Rand Corporation ile ilgili yazısında: “Firma, bin yaratıcı zihnin mesleki olarak düşünceler üretmesi için, yıllık milyarlarca doların harcadığı, yeni bir endüstri dalını temsil etmektedir... Aynı zamanda bu düşünce fabrikaları, Amerikan ekonomisini ve politikasını kendilerinden önceki askeri ve ekonomik önderlere göre çok daha derinden etkilemişlerdir” denmektedir (Der SPIEGEL, 1967: 124). Benzer sorunlar Türkçe isimlendirmede de yaşanmıştır. 1994 yılında Amerikalılarla ortak düzenlenen bir toplantıda think tank'ın karşılığı olarak hem “Politik Psikoloji Merkezi” hem de “Düşünce Üretim Merkezi” gibi terimler aynı anda kullanılmıştır (Nokta, 1994: 8-11). Levent Kavay ve Faruk Alpaya (1993:18) ise Birlik Dergisi'nde çıkan yazılarında think tank yerine “düşünce küpü”nü yeğlemişlerdir. Bülent Peker ve Tanıl Bora (1999: 31) ise yine aynı derginin bir başka sayısında “akıl depoları”nı kullanmışlardır.

6 - Yönetim uzmanları, daha o yıllarda kamu politikaları ile ilgili reform çalışmalarına kamuoyunda destek bulma amacıyla her türlü araçtan (broşür, gazete, kitap, sergi vb.) sömürü derecesinde yararlanmaya başlamışlardır.

1929 Bunalımı, verimlilik vaatleri ve söylemlerinin politikacı ve yurttaşlar açısından çekiciliğini yitirmesine ve yeni bir politik uzmanlık döneminin belirmesine zemin hazırlamıştır. Uzmanların ilgileri toplumsal, politik ve ekonomik krizlerdeki değişimlere, “bilimsel planlamalara” doğru kaymış; ekonomik ve toplumsal planlama, hükümetin toplumsal hayat içindeki rolünün artırılması gerektiğine dair fikirlerle birarada gitmiştir. Ülke içinde yaşanan huzursuzluk, politik olana ve politik kurumlara olan inancın sorgulanmasına yol açınca, güvenin yeniden inşa edilmesinde uzmanlar öne çıkmıştır. Nitekim kriz sırasında Roosevelt ilk olarak, ülkenin önde gelen uzmanlarını ekonomik planlama yapmaları için biraraya toplamış ve kamuoyuna “brain trust” takımının sorunları biran önce çözeceği vaadinde bulunmuştur. Bu takıma oldukça fazla güvenen ve onlara sürekli danışmayı alışkanlık haline getiren Roosevelt, uzmanların önerileri doğrultusunda krizden çıkabilmek çeşitli programlar geliştirmiştir. Wilson döneminde ancak olağandışı gelişmelerde danışmanlık hizmetlerine başvuru uzmanlar, Roosevelt’in iktidar yılları boyunca doğruların hükümet kararlarını biçimlendirmişlerdir. Yine ilk kez bu yıllarda bilimsel araştırma enstitüleri, kamu politikaları üretme ve uygulama anlamında önemli roller oynamaya başlamışlardır. Sözü edilen bu enstitülere 1927 yılında think tank adını resmi olarak ilk defa kullanan Brookings Institution da eklenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı ve onunla bağlantılı olan askeri ve ekonomik planlama verilerine duyulan ihtiyaç, savunma sanayinin savaş sonrası genişlemesi ile güçlenen Amerikan kapitalizminin “proje” zorunluluğu, politik hayatta büyük bir etki yaratan teknik nitelikli geniş bir tabakanın (yöneticiler, bilim adamları, mühendisler, akademisyenler) gelişmesine neden olmuştur. Kendilerini sadece uzmanlık alanlarıyla yani fizikçi, verimlilik uzmanları ya da psikolog olarak değil, “sosyal mühendisler” olarak tanımlayan bu teknik uzmanlara, bir süre sonra niceliksel araştırmalar konusunda yeni teknikler geliştiren, bu araştırmaların ışığında toplumsal süreçlerin nasıl işlediğini daha iyi anlamaya çalışan sosyal bilim kökenliler ve tarihsel olarak kökleri ticari promosyona dayanan teknikleri, iktidarın akılcılaştırılması amacıyla politik alana taşıyan politik iletişimciler de eklenmiştir. “Big Science” (Büyük Bilim Dönemi) olarak adlandırılan bu sürecin koruyucu şemsiyesi altında, savaş sonrası başlayan ve “Soğuk Savaş” yılları boyunca da devam eden ordu-endüstri-üniversite arasındaki ilişki, politik alan içinde uzmanların, politik danışmanların ve hükümet adına çalışan bilim adamlarının sayılarını ve etkilerini önceki dönemlerle kıyaslanamayacak ölçüde arttırmıştır (Habermas, 2001: 75).

2.2. 1950 Sonrası Think Tankların Gelişimi ve Yeni Muhafazakarlığın Politik Danışmanlığı Tanımlaması

1950 sonrası yıllar içinde niceliksel sosyal bilim yöntemleri ile çalışan politik bilim yönelimli danışmanlar politik gündemi belirlemiştir. Özellikle ABD’de Demokratların iş başında buldukları sosyal devlet programı uygulamalarını gerçekleştirdikleri günlerde, uzmanlar reform politikalarının “itici gücü” haline dönüşmüşlerdir. Bell’in “ideolojinin sonu”⁷ tezini ileri sürdüğü, teknokrat yönetimi konusunun kamuoyunda tartışıldığı bu dönemde, uzmanlar Beyaz Saray ve Kongrenin yöneticileriyle el ele çalışırken, araştırma enstitüleri ve akademik dergiler de bilimselleştirilmiş bir politika olarak “reform sürecinin profesyonelleşmesi”ne katkıda bulunmuşlardır. Politik araştırma, think tanklar, üniversite

7 - İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren sosyoloji ve siyaset teorisi “ideolojinin sonu” ve “ideoloji sonrası” gibi tanımlarla yakından ilgilenmiştir. E. Shils, S.M.Lipset, R. Aron, H. Schelsky ve D. Bell gibi isimler bu tanımlarla ilgili çeşitli analizler geliştirmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz (Lompe, 1966). Teknolojik gelişmenin toplum yapısında, üretim ve birikim sürecinde ne türden değişimlere yol açacağı ve bu değişimlerin bütünüyle kültürü nasıl etkileyeceği soruları üzerinde durduğu “İdeolojilerin Sonu” (The End of Ideology) adlı kitabında Daniel Bell, gelişen teknolojiye bakarak yakın bir gelecekte ideolojilerin anlam ve etkilerini yitireceğini ileri sürmüştür (Şaylan, 2002: 43).

8 - “Reformun profesyonelleşmesi” kavramı D.P. Moynihan’a aittir. Bu ifade “devletleştirilmiş kapitalizmde reform girişimlerinin artık dışarıdan değil, içeriden yani devlet dairelerinde, konularında uzmanlaşmış meslek sahiplerinden geldiği” anlamında kullanılmıştır. Moynihan, daha sonraları bu kavramı, toplumsal sorunlar üzerinde uzmanlaşmış meslek gruplarının zümreye özgü özel çıkarlarının, politik reform girişimleri için belirli itici güç olması anlamında kullanmıştır (Dubiel, 1998: 136).

enstitüleri ve yönetsel danışmanlık firmaları için büyüyecekleri bir faaliyet dalına dönüşmüştür. Reform stratejilerinin bu profesyonelleşmesi, ülkenin en önemli araştırma üniversiteleri, hükümet yetkilileri ve think tanklar arasında bağların kurulmasını da harekete geçirmiştir.

ABD'de, 1907 ile 1950 yılları arasında sadece iki düzine kadar think tank kurulmuşken, 1950 sonrasında bu sayı katlanmış ve bilimsel danışmanlık kurumları anlamında think tanklar bir endüstriye dönüşmüştür. Think tank endüstrisinin bu oluşumunda yukarıda anlatılmaya çalışılan savaş sonrası askeri ve ekonomik planlama verilerine duyulan gereksinim, yönetenlerin kendilerini ve aldıkları kararları meşrulaştırma zorunluluğu, karar verme süreçlerinin karmaşıklaşması ve sosyal devlet etkinliklerinin artması önemli nedenlerdir. Donald Abelson ve Leon Mayhew'un da vurguladıkları üzere bu nedenler Avrupa¹⁰ için de geçerlidir. Ancak ABD için; savaş sonrası hegemonik güç olma arzusu, toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı, Hükümet Dışı Organizasyonlar (NGO) için sağlanan vergi muafiyetleri ve en önemlisi yeni muhafazarlık gibi özgül gerekçelerde yukarıda belirtilen nedenlere eklenmelidir (Mayhew, 1997; Abelson, 1998).

ABD'nin uluslararası alanda dış ilişkilerini nasıl yürüteceği ile ilgili çıkmazları, yönetenlerin politik uzmanlara bağımlılığını arttırmış, dolayısıyla da RAND Corporation (1948), Foreign Policy Research Institute (1955), Center for Strategic and International Studies (1962) gibi enstitülerin kurulmasını sağlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonunda oluşan iki bloklu dünyada ABD, liberal demokrasiyi yerleştirmek için Truman Doktrini ve Marshall Planı gibi bir dizi yardım programı ile yeryüzüne yayılırken (Sander, 1991: 202-205), gittiği ülkelerin tarihi, gelenekleri ve alışkanlıkları ile ilgili bilgilere gereksinim duymuştur. Anılan enstitüler bu gereksinimleri karşılamak amacıyla dış ilişkiler konusunda uzmanlaşmıştır.

Ayrıca kamu bilincinde uyanan savaş karşıtı ve sivil haklar hareketlerin sistem için tehdit edici bir düzeye ulaştığı yargısı, ülke içi ve dışındaki politik karmaşanın dindirilebilmesi için “sokaktaki adamın” görüşlerine duyulan gereksinim, bu görüşleri irdeleyerek sentezleyen çeşitli think tankların kurulmasına olanak tanımıştır. Yine hükümet tarafından NGO'lara sağlanan kurumsal mali destekler ve vergi muafiyetleri de doğrudan bu organizasyonlara bağlı hareket eden think tankların kurulmasını teşvik etmiş ve kolaylaştırmıştır. Son olarak, sosyal devlet uygulamalarını eleştiren çeşitli muhafazakar akademisyenlerin (önceleri karşı çıkıp, sonradan destekledikleri) özerk araştırma enstitülerinde çalışmaya başlamaları, think tanklar üzerinden yürütülen danışmanlığı bir endüstriye dönüşmüştür.

ABD'de 1960'ların sonundan itibaren eleştirilerini sosyal devlet uygulamaları ve sosyal bilimcilerin yönetsel aygıt içinde uzman olarak kullanılmaları üzerine yoğunlaştıran yeni muhafazakarlar,¹¹ özellikle bilimsel politik danışmanlığı temsil eden demokrasinin geleceği için bir tehlike olarak görmüşler, uzmanları “yeni bir sınıf” olarak değerlendirip, “teknokratik iktidara” karşı uyarılarda bulunmuşlardır. Bu uyarılarda “yeni seçkinler”

9 - İktidarın ve yönetimin planlanabileceği ve böylece daha akılcı olabileceğinin kabulüne işaret eden “araştırma ve geliştirme” (Research and Development) bu dönemde think tankların temel sloganı haline gelmiştir.

10 - İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra think tanklar Amerikalılar tarafından Avrupa'ya bir bakıma “ihraç” edilmiştir. Ancak Avrupa'da bir denetim ve sorumluluk mekanizmalarının kurulması, parlamenter sistemin politik danışmanlık kurumlarıyla kendini ilişkilendirmekte zorlanması, politik partilerin daha disiplinli ve örgütlü olması, güçlü bürokrasinin varlığı, vergi sisteminin farklılığı gibi nedenlerle think tanklar Avrupa'dan çok bir Amerikan olgusudur.

11 - Irving Kristol, Edward Banfield, Daniel Moynihan ve Samuel H. Beer vd.

12 - Yeni sınıf, en tutucu biçimde Irving Kristol tarafından savunulmuştur. Kristol, üçüncü ve dördüncü sektörde yeni oluşmuş bütün meslek gruplarını, yaygın düşünce ve sosyal bilim entelijansiyanın tüm üyelerini, “yeni sınıf” içinde saymıştır (Dubiel, 1998: 137).

olarak tanımlanan uzmanlar, meşruiyetlerini ve otoritelerini “bilimsel bilgi” üzerine kurdukları ve yönetenleri yanlış yönlendirdikleri için birinci hedef olarak gösterilmiştir (Benveniste, 1972). Ancak yeni muhafazakarların bu yaklaşımı 1970'lerin ortalarından itibaren değişikliğe uğramış ve politik alanda yeni bir strateji geliştirmenin getirdiği dayatma (“düşünceler savaşı”nın önemine varma) ile pratik deneyimlerden uzak olarak tanımladıkları sosyal bilim kökenli politik danışmanlardan bu sefer kendileri yararlanmaya başlamışlardır. İş çevrelerinin, etkin politikacıların ve medya mensuplarının uyarıları sonucunda muhafazakar akademisyenler ve yazarlar, enstitülerde politik danışman olarak çalışmaya başlamışlardır. Bu amaçla iş adamlarından bağışlar toplanılmış, bazı üniversitelerin programlarına müdahale edilerek değiştirilmiş, araştırma ve projeler için kampanyalar düzenlenmiştir. American Enterprise Institute for Public Policy, Hoover Institution, Heritage Foundation gibi Cumhuriyetçi think tanklar iki işlevi yerine getiriyordu. Bu işlevlerden birincisi, ekonomi, politika ve bilim alanlarındaki muhafazakar temsilcilerin bir araya gelebildikleri bir ortam sağlamak, diğeri ise muhafazakar politikaları kamunun gündemine taşımaktır.

ABD'de muhafazakar stratejinin değişmesiyle birlikte, politik danışmanlığa karşı tutumlarda da 1980'lerden itibaren belirgin bir farklılık gözlemlenmiştir. Önceki yıllarda Brookings Institution, Council of Foreign Affairs ve Committee for Economic Development gibi enstitüler politik rollerine dair herhangi bir ipucu vermemeyi ve “tarafsızlık” maskesi altında çalışmayı prensip edinmişlerdi. Yaptıkları işi “iyi yönetim hareketi”nin bir parçası olarak göstermiş ve politika da kaliteyi yükseltmeye, politik temalara ilişkin nesnel bilgi ve analizler aktarmaya vurgu yapmışlardı. Bir politik organizasyon ile herhangi bir bağı rededen bu enstitüler, 80'ler ile birlikte politik eğilimlerini açıkça ifade etmeye başlamışlar ve hatta kendilerine “paralı asker” rolünü yakıştırmışlardır (Fischer, 1993: 37). Politik uzmanların kullanımı köken olarak Demokratların bir stratejisi olmasına rağmen, ancak 90'lı yıllardan itibaren, Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden sonra, “muhafazakarlar tarafından politize edilmiş olan think tank uzmanlarına” karşı bir hareket başlatılmıştır. Demokratların, Cumhuriyetçilerin ideolojik başarılarına karşı olarak kurdukları Progressive Policy Institute, tanınmış akademisyenleri, politik entelektüelleri, etkili medya çalışanlarını ve parti temsilcilerini bünyesinde toplamış ve muhafazakarlığa karşı alternatif politik stratejiler geliştirmiştir.

Bilginin bir mal ve hizmete dönüşmesinde ileri bir aşamayı temsil eden think tanklar, günümüzde politik uzmanların, emekli politikacıların, akademisyenlerin, medyanın önde gelen isimlerinin “sığınaklarından” biri haline gelmiştir. Bu sığınaklar; istihbarat, olasılık hesapları, stratejik öngörüler vb. işlevsel bilgileri “üretmek”, bunları, ihtiyaca, isteğe, siparişe göre “sunmakta”dır. Bugün ABD'de üç yüz büyük, birkaç yüz de küçük think tank politik karar verme süreçlerini etkilemek, gündeme yeni veya alternatif konular getirerek kamuoyu oluşturmak için çalışmalarını sürdürmektedir.

Günümüzde politik seçkinlerin dolaşımını da sağlayan, bir anlamda ülkeyi yönetenlerin yetiştikleri veya deneyim kazandıkları okul işlevini de görmekte olan think tanklar belli kategorilere ayrılmaktadır. Weaver'e dayanan kategorileştirmede; ilk sırayı belirgin, güçlü bir ideolojik angajmanı olmadan her müşteriye hizmet veren, ticari kazancı ve prestiji önemseyen “öğrencisiz üniversiteler” almaktadır. Kadrolarında emekli politikacı ve yöneticileri de barındıran bu kuruluşların ilk ve en eski örneği; New Deal ve sosyal devlet uygulamalarına karşı muhalefet eden Brookings Institution'dır. Yine muhafazakar eğilimi ile bilinen ve kamu politikalarının araştırılmasına yönelik faaliyet gösteren American Enterprise Institute (AEI) da bu kategori içinde yer almaktadır. AEI ve Brookings

Institution'dan farklı olarak Cato Institution liberal bakış açısını politikaları içinde kullanan ve savunan bir enstitüdür. Bu kategoriye Kıta Avrupası'nı temsilen İngiltere'den Royal Institute of International Affairs (RIIA), National Institute of Economic and Social Research (NIESR) ve International Institute for Strategic Studies (IISS); Almanya'dan ise Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP) ve Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik (DGAP) örnek olarak gösterilebilir. “Öğrencisiz üniversiteler”in projeler ve araştırmalar dışında başlıca gelir kaynakları özel vakıflardan, şirketlerden ve bireysel katkılardan sağlanan gelirler oluşturmaktadır. Eğer “müşteriye özel” veya gizli olarak sınıflandırılmamışsa yapılan çalışmalar monografiler, kitaplar ve akademik dergiler olarak duyurulmaktadır.

İkinci kategori de yer alan think tanklar, organizasyon olarak “bağımsız”, doğrudan bir parti ya da çıkar grubu altında görünmeyen, kazanç amacından çok ortak çıkarlar için çalıştıklarını ifade eden enstitülerdir. Her ne kadar bu enstitüler, örgütsel olarak bağımsız izlenimini uyandırsalar da ideolojik ve politik yönelimleri bellidir. Çok büyük bir sermaye ve insan kaynağına sahip olmadan bir anlamda “tek adam işletmesi” olarak başlayan bu enstitüler, zamanla gelişmiş ve “pazar” da yerlerini güvence altına almışlardır. Bu grubun içine örgütsel olarak özel işletmeler gibi çalışan, ancak işlevsel olarak think tanklarla kıyaslanabilir konumdaki kamuoyu araştırma şirketleri de dahil edilebilir. ABD'de bu tip think tanklar 1970'lerden sonra kurulmuş olup, bazı yazarlara göre de “düşünce pazarının” çeşitlenmesine öncülük etmişlerdir. Buraya örnek olarak, Heritage Foundation ve Institute for Policy Studies (IPS) gösterilebilir. İngiltere'de “yeni sağ” organizasyonlar olarak bilinen Adam Smith Institute (ASI), Centre for Policy Studies (CPS) ve Social Affairs Unit (SAU), Almanya'da ise Öko-Institut, Frankfurter Institut ve Institut für Strategische Analysen burada yer almaktadır.

Son kategoriye çıkar temelli enstitüler temsil etmektedir. Kıta Avrupası'nda bu enstitüler çoğunlukla sendikalara ya da partilere organik bağlarla bağlanmışlardır. Örneğin pazar ekonomisinin daha iyi işlenmesini sağlamak ve iş çevrelerinin görüşlerini kamuoyuna duyurmak amacıyla kurulan Institut der deutschen Wirtschaft (IW), çalışanların sendikal haklarını savunan Wirtschafts- und Sozialwissenschaftliche Institut des Deutschen Gewerkschaftsbundes (WSI), sosyal demokratlara yakınlığı ile bilinen Friedrich-Ebert-Stiftung, Hıristiyan Demokratların uzantısı gibi faaliyet gösteren Konrad-Adenauer-Stiftung, liberal partileri destekleyen Friedrich-Naumann-Stiftung. Bu türden enstitüler, bağlı oldukları ana organizasyonun politik hedeflerine ulaşmalarını sağlayacak yöntem ve söylemi geliştirmeyi amaç edinirler. ABD'de Demokrat Parti'nin muhafazakar kanadınca kurulan ve Democratic Leadership Council tarafından yönetilen Progressive Policy Institute (PPI), sendikaların yönetiminde çalışan Economic Policy Institute (EPI) bu kategoriye örnek oluştururlar. Üçüncü grupta yer alan enstitülere ABD'de “politik işletmeler” denilmekte ve halkla ilişkiler uzmanları ya da lobciler ile aynı kategori içinde anılmaktadır.

Türkiye'de ise think tank kurulmasına yönelik ilk tartışmalar 1993 yılında başlamıştır. Bu tartışmalar, think tankın özellikle dış politika ve ekonomik (özelleştirme) programlarla ilgili çalışması üzerinde sürdürülmüştür. Ankara Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Vakfı adıyla kurulması planlanan think tankın, bir vakıf çatısı altında faaliyet göstermesi ve içinde ABD'li uzmanlar dışında Türk akademisyenlerin, politikacıların ve askeri yetkililerin yer alması amaçlanmıştır (Nokta Dergisi, 6-12 Şubat 1994: 11). Günümüzde Türkiye'de think tank anlamına gelebilecek kuruluşlar dörde ayrılabilir. Birinci grupta yer alanlar askeri ve sivil yönetim kuruluşları olarak iç ve dış politikaya dair stratejik öngörüler gerçekleştirmektedir. Genelkurmay Başkanlığı'nın Stratejik Araştırmalar Etüd Merkezi (SAREM), Harp Akademileri'nin Stratejik Araştırmalar Enstitüsü ve İçişleri Bakanlığı'na

bağlı Strateji Merkezi bu türdendir. İkinci grupta yer alanlar üniversitelerin kurdukları merkezlerdir. Dış ilişkilerin stratejik boyutlarından, politik ve ekonomik öneriler geliştirmeye kadar çeşitli çalışma alanlarına sahip olan bu merkezler şunlardır; Yıldız Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi ve Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi (Büsam). Üçüncü grupta yer alan ve Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin (ASAM) temsil ettiği kuruluşlar ise bir yandan ideolojik misyonu olan, diğer yandan da hükümete ve orduya dışarıdan hizmet verenlerdir. Dördüncü grupta ise Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) ile Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TESAV) gibi vakıflar yer almaktadır. Kendilerini “düşünce üretim merkezi” olarak tanımlayan ve bilimsel araştırmalar ile politik kararlar arasında bağ kurmayı ve danışmanlık hizmeti vermeyi amaçladıklarını ifade eden bu vakıflar da akademisyenler, iş adamları, gazeteciler, bürokratlar ve politikacılar bir arada çalışmaktadır. Bağışlar ve katkılardan ayrı olarak bu türden vakıfların başlıca gelir kaynağını yerli/yabancı kuruluşlara yapılan araştırmalar ile verilen danışmanlık hizmetleri oluşturmaktadır. Konferans, açık oturum, seminer ya da yuvarlak masa toplantıları düzenleyen bu vakıflar, yaptıkları araştırmaları yayınlamakla kamuoyunun ilgisini çekmeye çalışırlar. Weaver'in kategorileştirmesinde “öğrencisiz üniversiteler” ile ikinci gruptakilerin bir karması olan bu türden kuruluşlar, Türkiye'de oldukça yaygındır.

Temel işlevlerini yerine getirirken think tanklar politik yetki sahipleri dışında medya ile de yakınlaştırmıştır.¹³ Medya, kamuoyunun ilgisini çekmenin yanı sıra, sürekli finansman (proje, bağış, araştırma) sağlamanın da bir aracı olarak kullanılmaktadır. Tecimsel medya kuruluşları ile düşünce kuruluşları arasındaki ilişkiler, uzmanlık bilgisinin kamusal dolaşımdaki sürekliliğini yoğunlaştırmakla kalmamış, düşünce kuruluşlarının haklılaştırılmasını mümkün kılmıştır. Politik sorumlulukları belirsiz ve kamu denetimlerine kapalı ya da sınırlı olarak denetlenebilen bu kuruluşlar, tecimsel medya aracılığıyla sahip oldukları bilgilerin bir kısmını yurttaşlar ile paylaşıyorlarmış gibi yapmak olanağını sahip olmuşlardır.

3. İktidar Seçkinleri Ağı İçindeki Yeni Seçkinler ve Think Tanklar

Tecimsel medya, ekonomik güç odakları, politik parti lider çevresi ile yakın işbirliği içinde varlık kazanan think tankların 1970'lerin ortalarından itibaren ABD'de kazandığı güçlü konum, bu çalışmanın başında belirtildiği gibi rekabet halindeki güçlü oyuncular aracılığı ile politika alanında gelişmeleri açıklamaya çalışan çoğulcu yaklaşımların dikkatini çekmiştir.

Uzmanların sundukları hizmetleri organize etme ve denetleme bakımından önemli ve başarılı bir deneme olarak değerlendirilen think tanklar, çoğulcu yaklaşımlar da iki açıdan incelenmiştir. Birincisinde politik sisteme erişim için think tanklar ve aralarındaki rekabet ele alınmıştır. Burada think tankların yapıları, politik kurumlarla ilişkileri, politik alan

13 - New America Foundation'ın kurucusu olan Ted Halstead: “Başarının bir göstergesi de gazete ve televizyonlarda hakkınızda çıkan veya yayımlatabildiğiniz haberlerdir. Geçen yıl büyük gazetelerde enstitü kaynaklı baş makale sayısı, eski think tankların tamamının sayısından daha fazlaydı” (Die Zeit, 2001:6). İki yüz kişilik bir kadroya sahip olan Heritage Foundation, her yıl on dört çalışanını, enstitüyü medya üzerinden duyurmak ve ileri gelen isimlerini medyaya yerleştirmek için halkla ilişkilerde görevlendirmektedir. Anlaşılan da büyük bir başarıyla, çünkü ülkenin önde gelen gazetelerinde 2004 yılında Heritage, haftada 40 kez haber olmuş ya da isim olarak geçmiştir. Ayrıca yine Amerika'nın en çok izlenen haber kanalı "Fox News" da Heritage yorumcuları sürekli konuklar olarak araştırma raporları hakkında bilgi vermektedir.

Think tank entelektüelleri, etkileyici uzman görünüşleriyle, ideolojik içeriği, politik sonuçları olan tercihleri medya da yansız veriler olarak takdim etme yeteneğine sahipler. Uzmanlık bilgisini sorgulamak yerine, kullanmayı tercih eden medya, think tank uzmanlarına tanınırlık dışında, ünvanlarını “kamusal sermayeye” dönüştürebilecekleri bir aracılık işlevini de görür. Buna karşılık medya açısından uzmanlar, Bourdieu'nun sözleriyle, yüksek hızda düşünmeye alışmış “bons clients”lerdir. (Bourdieu, Televizyon Üzerine, 2000). Bilimsel yetkinliklerini sürekli yeniden inşa eden medya uzmanları, düzenli olarak programların konukları yapıp alanları dışında da düşünceleri öğrenilmeye çalışır. Bu sayede haber elde etme yelpazesini genişletmeye çalışır. Gellner her iki taraf arasındaki ilişkiyi “seçkinler kardeşliği” olarak tanımlamıştır (Gellner, 1995: 30).

içindeki konumları ve önemleri gündeme gelmiştir. İkincisinde ise think tanklar “düşünce pazarı” çerçevesinde ele alınarak, bu pazara girişin nasıl sistemi çoğulcu hale getirilebileceği tartışılmıştır (Stone, Denham ve Garnett, 1998: 14). Normatif olan bu çalışmalar, think tankların daha açık, katılımcı ve eğitilmiş bir nüfusun yaratılmasına yardımcı olduklarını ve politik gündem üzerindeki güçlü tekno-bürokratik, korporatif, medyatik çıkarlara karşı alternatifler sunduklarını belirtmişlerdir.

Think tanklar arasında daha iyi olma, daha çok gündem belirleme amaçlı rekabetin “görünmeyen bir elin” rehberliğinde düzenlenebileceğine inanan çoğulcu yaklaşım, bu enstitülerdeki çalışmaları beş basamaklı bir model çerçevesinde açıklamıştır. Buna göre ilk basamağı ağırlıklı olarak sosyal bilimcilerden ve akademisyenlerden oluşan uzmanlar grubunun politik yetki sahipleri tarafından çağrılmaları oluşturmaktadır. İkinci basamakta uzmanlar, zamanlarının büyük bir bölümünü toplumsal bir sorunu tanımlayarak ve inceleyerek geçirirler. Bu sorun daha sonra taslak haline getirilir ve belirli politik reformların gerekliliği duyurulur. Üçüncü basamakta ekonomik ve politik seçkinler daha büyük bir grup olarak bir araya gelir ve sorunu tartışır. Burada amaç, bir uzlaşma yaratmak ve koalisyonu genişletmektir. Bilgiler, sunumlar ve varsayımlar dördüncü basamakta derlenir ve programlar haline getirilir. Son basamakta ise öneriler, geliştirilen stratejiler vb. büyük bir reklam ve halkla ilişkiler kampanyası ile medya üzerinden kamuoyuna duyurulur. Böylelikle üniversiteler, hükümet birimleri ve özel sektör arasında “köprü” görevini üstlenen think tanklar, araştırmalarını kamunun bilgisine ve hizmetine sunar (Frey, 1992: 224-243; Mayntz, 1994: 17-29; Fischer, 1993: 25-26).

Çoğulcu yaklaşım ve bu yaklaşımdan beslenen eğilimlerdeki temel sorun, iktidar kullanımı bağlamında rekabet halindeki politik güçlerin karşılıklı mücadelelerinin ve politik temsile yönelik etkilerinin yanlış değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşım, bütün grupların politik sisteme eşit erişim olanağına sahip olduğu gibi naif bir düşünceye bağlıdır. Oysa böyle bir eşitlik olmadığı gibi, politik gündem yapısal iktidara sahip grup seçkinleri tarafından çarpıtılmaktadır. Think tanklara “bilgi üretme-sunma ve yaygınlaştırma” rollerini yükleyen ve karar verme süreçlerini bu enstitüler ile birlikte tanımlayan yaklaşım, politikanın giderek teknik algılanışı ve sorunların toplumsal bağlamlarından kopartılması konularına ilgisiz kalmaktadır. Beş basamaklı model çerçevesi içinde sunulan çalışma biçimi ise, politik uzmanların oynadıkları merkezi rolü yeterince değerlendirememekte, uzmanların politik işlevlerini ve ilişkilerini açıklamakta ise yetersiz kalmaktadır. Ayrıca çoğulcu yaklaşım “düşünce pazarı” ya da “görünmeyen el” gibi söylemleri yücelterek pazar rekabetini politik alana taşımaktadır.

(Neo-) Marksist etkiler taşıyanlarla, seçkinler üzerine çalışan yazarları buluşturan bir diğer yaklaşım ise, iktidarın belirli seçkin gruplar arasında paylaşıldığı saptamasından hareket eder ve politik gücün, politik iktidar konumlarını denetleyerek ve karar alma mekanizmalarına doğrudan müdahale edilerek ele geçirildiğinin altını çizer.¹⁴ Bu çerçevede ABD’de belirli bir iktidar ağının kurulduğu ve bu ağın politik planlama süreçlerinde önemli roller üstlenen organizasyonlar tarafından sağlandığı vurgulanır (Hoffmann-Lange, 1992: 29-33; Wasserman, 1991).

Sözü edilen bu iktidar ağının seçkin gruplarını tanımlayabilmek ve aralarındaki ilişkileri çözümlenebilmek için “halka modeli” geliştiren yazarlar, uzmanları ve

14- Bu yazarların çoğu C. Wright Mills’in “İktidar Seçkinleri” adlı kitabından etkilenmiştir. Mills’e (1974) göre modern toplumun başlıca kuruluş ve hiyerarşilerinin komuta yerlerinde bulunan iktidar seçkinleri; politika, ekonomi ve askeri çevrelerden gelen üst düzey kimselerden oluşmaktadır. Toplumsal yapının stratejik mevkilerini yöneten bu kişiler “iç içe geçmiş üç çember” şeklinde örgütlülmüştür. Mills’e göre danışmanlar, uzmanlar ve sözcüler kurumsallaşmış iktidar seçkinleri topluluğu içinde mevcut olan gerginliği gidermekte, seçkinlerin düşüncelerine ve kararlarına aracılık edip onlara yardımcı olmaktadır.

danışmanları da bu model içinde ele almışlardır (Domhoff, 1993; 170-182; Krymanski, 2003). Buna göre halkanın merkezinde mali güce sahip olan zenginler ile onların toplumsal ve kültürel ağları bulunmaktadır. Merkezin hemen dışındaki halka, ekonomi ve bankacılık sektöründen gelen ve merkezdekilerle birlikte üst sınıflı/ortak topluluğu oluşturan üst düzey yöneticilere aittir. Üçüncü grup, dağıtım gücü olup, bir hizmet sınıfı işlevi görür ve toplumsal değerlerin eşit dağıtıldığı izlenimini uyandırır. Halkanın en dışında ise teknokratların ve hizmetlilerin faaliyetlerini belirleyen bilgi ve iletişim gücü bulunmaktadır. Politik danışmanlarca, uzmanlarca ve toplumun tüm alanlarından (bilim, medya, kültür, teknik) gelen yardımcılarıca oluşturulan seçkin topluluk, kültürel sermayeleriyle diğer halkaları birbirine bağlar ve halkalar arasındaki iletişimi kurarak, ortak politik söylemlerin geliştirilmesine öncülük ederler.

Halka modeli çerçevesinde think tanklar, iktidar seçkinleri ağı içinde yer alan ve büyük bir sermaye gücüne dayanan danışmanlık organizasyonları olarak değerlendirilmiştir. Policy Planning Groups (Siyasa Planlama Grupları) olarak tanımlanan think tanklar, ekonomi ve politikanın önde gelen temsilcilerinden seçilmiş kişilere kendi çıkarlarını ve aktivitelerini kamuoyunun gündemine sokabilecek mekanizmalar sunan, “yeni seçkin”lerin oluşturdukları organizasyonlardır. Sözü edilen bu organizasyonlar, bir ağ ile iktidar seçkinlerine ve onların kurumlarına bağlanmıştır. Politik süreç içindeki gücün gerçek taşıyıcıları olan think tanklar, özel sektörün enformasyon sistemini iktidar sistemi ile birleştiren ve politik seçkinlere yön bulmalarında kolaylık sağlayacak olan bilgi ve katkılar sağlayan bir yapıdadır.¹⁵

Merkezi koordinasyon ve yönlendirme aracı olarak think tanklar, kendi içlerinde sürekli bir bütünlük arz etmeyen seçkinlerin politik etkilerini geçerli kılmak için çabalar. Bu bakımdan AEI veya Brookings benzeri bilinen think tanklar iktidar seçkinlerinin (ekonominin, bankacılık sektörünün, üniversite rektörlerinin, vakıf başkanlarının, hukuk büro yöneticilerinin, etkili medya personelinin ve seçilmiş politikacılarının üst düzey temsilcileri) resmi olmayan sözcüleridir de aynı zamanda. Bu think tanklar, liberal ve muhafazakar seçkinler arasında mücadelelere neden olan kamu politikaları konusunda sürekli oylamalar gerçekleştirerek, seçkinler arasında “uzlaşma yaratmaya” çalışırlar. Domhoff ve Dye, seçkinlerin, enstitüleri, aralarındaki çatışmaları asgariye indiren mekanizmalar olarak gördüklerini ifade ederler (Domhoff, 1986; Dye, 1976; Dye, 2003; Dye ve Zeigler 1993).

İktidar seçkinleri içinde politikacılar ağırlıklı olarak yasa tasarılarıyla ilgilenirken, think tank uzmanları da yasa önerilerinin hazırlanması, uygun gerekçeler ile donatılması ve etkin sunulması gibi politik süreç içindeki ön hazırlıkları yerine getirirler. Politik danışmanların ve uzmanların ön hazırlıklar ile uğraştıkları think tanklar günümüzde politik karar verme süreci içinde neredeyse gerçek karar vericilere dönüşmüşlerdir. “Siyasa planlama organizasyonları sadece varolan seçkinlerin konumlarını yansıtmazlar. Buralar, uzlaşımın sağlandığı, yönlendirmelerin açığa çıktığı ve eylem için önerilerin hazırlanıp duyurulduğu yerlerdir. Çoğu siyasa organizasyonların, doğrudan ya da dolaylı olarak sermaye çıkarlarıyla işbirliği yaptıklarına, yirminci yüzyıl Amerikasında belirli sınıfsal sorunları devlet politikalarının içine tercüme ettiklerine dair deliller vardır” (Pesheck, 1987: 3 ve 13).

¹⁵ - Heritage Foundation'ı kuranlardan biri olan Paul Weyrich'ın yıllar önce söylediği “Bizler varolan durumu korumak için çalışmıyoruz. Bizler radikaliz ve ülkenin iktidar yapılarını yıkmak istiyoruz” cümlesi think tankların gerçek gücü hakkında fikir vermektedir. Think tanklar içinde en büyük bütçeye sahip olan ve kendisini muhafazakar devrimin şövalyesi olarak adlandıran Heritage, aynı zamanda cumhuriyetçi iktidarların hükümet programlarını yönlendiren organizasyondur. Özellikle 1970'lerin sonunda gündeme getirdikleri daha az devlet, daha az vergi, ama ulusal güvenlik için daha çok para söylemiyle muhafazakarlara yönelik politikalar üreten enstitü, bin yüz sayfalık çalışmasıyla da muhafazakar hükümetlerin izlediği -Reagan yönetimi bu raporun %60'ını uygulamıştır- temel başvuru kitabını hazırlamıştır.

İktidar seçkinlerinin ana bileşenlerinden biri haline gelen think tanklar, seçkinler ve onların düşünceleri için uzlaşımı inşa eden organizasyonlardır. Bu uzlaşımı politik danışmanlar, özel çıkarları kamusal çıkarlar gibi sunarak ve uygun politik söylemler geliştirerek gerçekleştirirler. Yeni programlar ve uzun dönemli planlar üzerinden politik ekonominin sorunları kamu politikasının idare edilebilir hedeflerine dönüştürülür. Bu dönüştürme süreci iktidar seçkinleri tarafından sürdürülürken, kamuoyu ve hatta bazı hükümet yetkilileri bile dışarıda bırakılır. Bunun temel nedeni ise, ağ sisteminin organize olmamış, zayıf bir biçimde finanse edilmiş ve yeteneksiz olarak değerlendirilen parçaları dışlaması ve ancak yeteneklileri, bilgi sahibi olanları ve güçlü olanları kapsamasıdır. Dahası think tanklar, iktidar seçkinleri arasında ortak ekonomik çıkarlar ve politikalar üretme konusunda oйдаşma olmadığı durumlarda da, konular üzerinde görüş birliği ve tutarlılık sağlamak için “araştırma, danışma, müzakere” yaparak, seçkinler arasındaki “söylem bütünlüğünü” yeniden inşa etmektedirler.

Hükümet faaliyetlerinin temelinde yatan politik gündemin, yoğun olarak seçkinlerce oluşturulduğu ve onaylandığı gerçeğini görmezden gelen çoğulcu yaklaşımla karşılaştırıldığında, bu bakış açısı daha çözümleneyici bir analiz çerçevesi sunmaktadır. Her ne kadar bazı yazarlar bu yönelimi, seçkinler arası politik farklılıklara yeteri kadar önem vermediği ve seçkinler arası mücadeleleri think tanklar benzeri organizasyonlar içinde çözümlenebileceğine inandığı gerekçesiyle eleştirirler de (Fischer, 1993: 34-35), iktidar ağı içindeki yeni seçkinler yaklaşımı, günümüz modern demokrasilerinde politik danışmanlık kurumları ve rollerine dair zihin açıcı olmaya devam etmektedir.

4. Sonuç

Amerikan politika bilimi alanında egemen yönelimlerden biri olarak beliren çoğulcu yaklaşımların, uygulama amaçlı bilimsel araştırmaların yapılabildiği, bağımsız düşüncelerin geliştirilebildiği, karar vericilerin kullanımı için kendiliğinden bilgilerin sunulduğu bir mekan olarak think tank anlayışı özellikle son yirmi içinde geçerliliğini tamamen yitirerek, yerini iktidar ağının bir uzantısı gibi çalışan, seçkinler arasında koordinasyonu sağlamanın ve yönlendirmenin yanısıra, çeşitli politik-ekonomik öneriler de geliştiren think tank anlayışına bırakmıştır. İktidar seçkinleri ağının önemli bir parçasını oluşturan think tank çalışanları, seçkinler arasındaki ekonomik, politik ve kültürel sermaye güç oyununda kültürel sermaye sahipliğini temsil etmişler ve halen etmektedirler.

Think tanklar, büyük bir sermaye gücüne dayandığından ve yine bağış, proje veya araştırma yöntemleriyle ekonomik ve politik seçkinler tarafından sürekli desteklendiklerinden, araştırma sonuçları müdahaleye açık ve çıkar ilişkisi içinde üretilmektedir. Ve yine araştırmalar, kamusal hedeflerin formüle edilmesinden çok seçkinlerin amaçlarını gerçekleştirmek için izlenecek alternatif yol ve stratejiler üzerine yoğunlaşmıştır. Modern demokrasilerde politik etkisini genişletmek ve politik argümanları için ilgi uyandırmak seçkinlerin de temel amaçları içinde olduğundan, politik seçkinler arasında uzmanlar/danışmanlar için bir rekabet yaşanmaktadır. Bu rekabet, üniversitelerde okuyan “parlak” öğrencilerin kazanılması için kürsülerin kurulması ve derslerin okutulmasından, medya üzerinden enstitülerin reklam ve halkla ilişkilerine kadar uzamaktadır.

Think tankların politik süreç içerisinde itici güce dönüşmeleri, kamuoyu/oyları ve politik partilerin politik alan içindeki konumlarını zayıflatmıştır. Politik sorunlar ve çözüm önerileri geleneksel biçimlerle örneğin, kamuoyu/oyları ve parti kararları ile gündeme in bir

getirilememekte, günümüzde artık kamusal tartışmalardan bağımsız olarak politik danışmanlık hizmeti veren enstitüler üzerinden gerçekleşmektedir. Yine bu süreç, politik partilerin politik iddiaları ileri sürme ve seçkinlerin dolaşımını sağlama gibi işlevlerinin de think tanklarca üstlenilmesine yol açmıştır. Think tankların politik partilerin işlevlerinin bir kısmına sahip çıkmaları, kapitalist sistem içindeki demokratik meşruiyet mekanizmalarının zaafılarını kapatmak yerine, sistemin meşruiyet krizinin derinleşmesine katkıda bulunmuş gibi gözükmektedir. Yurttaş denetimine tamamen kapalı ve gizliliği ticari sır ya da güvenlik ilkeleri nedeniyle yeğlemeleri yüzünden John Keane'in (1991: 93) belirlediği üzere bu kuruluşların, "demokratik rejimlerin göbeğindeki despotik çekirdeğin" güçlenmesine sebep oldukları ve "demokratik Leviathan çağının" öncü kuruluşları oldukları söylenebilir. Think tank ve benzeri kuruluşların bilgi-enformasyon birikimlerini yurttaş topluluklarına denetime ve erişimine açmaları, bu bilgi ve enformasyon birikiminden yararlanabilecek toplulukları güçlendirmeleri yolundaki Jürgen Habermas'ın (1993: 75-89) önerileri, bugün de geçerliliğini özellikle, bu kuruluşların mutlak, tek, kutsal bilimsel bilgi üretim merkezleri olarak anlaşıldığı ve onaylandığı Türkiye'de daha da hissedilir bir biçimde korumaktadır.

Kaynakça

- Abelson, D.E. (1998) "Think Tanks in United States", (der.) Stone, D., Denham, A. ve Garnett, M., **Think Tanks Across Nations** içinde, Manchester, New York: Manchester University Press.
- Benveniste, G. (1972), **The Politics of Expertise**, San Francisco: Boyd and Fraser.
- Bourdieu, P. (2000), **Televizyon Üzerine**, çev. Turhan Ilgaz, İstanbul: YKY.
- Clemons, R.S. ve McBeth, M.K. (2001), **Public Policy Praxis**, Prentice-Hall.
- Der Spiegel**, 1967, nr.2, s.123.
- Die Zeit**, 2001, nr. 29, s. 6.
- Die Zeit**, 1969, nr. 38, s.5
- Dewe, B. (1998), **Beratende Wissenschaft: Unmittelbare Kommunikation zwischen Sozialwissenschaftlern und Praktikern**, Göttingen.
- Domhoff, W.G. (1986), **Who Rules America Now?** New York, London, Sydney: Simon and Schuster.
- Domhoff, G.W. (1993), "The American Power Structure", Marvin E. Olsen, Martin N. Marger, **Power in Modern Societies** içinde, San Francisco, Oxford: Westview Press, 170-182.
- Dubiel, H. (1998), **Yeni Muhafazakarlık Nedir?**, (çev.) Erol Özbek, İstanbul: İletişim.
- Dye, T.R. (2003), **Politics in America**, Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Dye, T.R. ve Zeigler, H. (1993), **The Irony Of Democracy**, Belmont, California: Wadsworth Publishing Company.
- Dye, T.R. (1976), **Who's Running America?**, Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Fischer, F. (1993), "Policy Discourse and the Politics of Washington Think Tanks", (der.) Frank Fischer, John Forester, **The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning** içinde, London: UCL Press.
- Fischer, F. (1990), **Technocracy and the Politics of Expertise**, London and New York: Sage Publications.
- Frey, R. (1992), "Politikwissenschaft und Politikberatung", (der.) **Bellers/Robert Politikwissenschaft I** içinde, Hamburg: Lit Verlag, 224-243.
- Gellner, W. (1995), **Ideenagenturen für Politik und Öffentlichkeit**, Opladen:

Westdeutscher Verlag.

Habermas, J. (1993), **İdeoloji Olarak Teknik ve Bilim**, (çev.) Mustafa Tüzel, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kavas, L ve Alpkaya, F. (1993), “‘Terör’ ya da ‘Mülkün Temeli’ Üzerine”, **Birikim** içinde, 55, 10-21.

Keane, J. (1991), **Medya ve Demokrasi**, (çev.) Haluk Şahin, İstanbul: Ayrıntı.

Krastev, I. (2001), “Think Tanks: Making and Faking Influence”, **Southeast European And Black Sea Studies** içinde, 1 (2), 17-38.

Krymanski, H.J. (2003), “Herrschende Klasse(n)”, (der.) W. F. Haug, **Historisch-Kritisches Wörterbuch des Marxismus** içinde, Bd. 6, Berlin.

Lange-Hoffmann, U. (1992) **Eliten, Macht und Konflikt in der Bundesrepublik**, Opladen: Leske+Budrich.

Lompe, K. (1966), **Wissenschaftliche Beratung der Politik**, Göttingen: Verlag Otto Schwartz und Co.

Mayhew, L.H. (1997), **The New Public**, Cambridge, New York: Cambridge University Press.

Mills, C.W. (1974), **İktidar Seçkinleri**, (çev.) Ünsal Oskay, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Murswieck, A. (der.) (1994), **Regieren und Politikberatung**, Opladen: Leske+Budrich.

Nimmo, D. ve Combs, J.E. (1992), **The Political Pundits**, New York: Praeger.

Nokta Dergisi, 6-12 Şubat 1994.

Peker, B. ve Bora, T. (1999), “Medeni Dünya'nın Kapısında Türkiye ve İnsan Hakları”, **Birikim** içinde, 128, 31-38.

Pesheck, J.S. (1987), **Policy Planning Organizations: Elite Agendas and America's Rightward Turn**, Philadelphia: Temple University Press.

Ricci, M.D. (1993), **The Transformation of American Politics, New Heaven and London**: Yale University Press.

Sander, O. (1991), **Siyasi Tarih 1918-1990**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Stone, D., Denham, A. ve Garnett, M. (1998), **Think Tanks Across Nations**, Manchester, New York: Manchester University Press.

Şaylan, G. (2002), **Postmodernizm**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Wasserman, G. (1991), **The Basics of American Politics**, New York :Harper Collins Publishers.

Von Wulffen, K. (1996), **Politikberatung in der Demokratie**, Berlin: Duncker, Humblot.

